

Становище

за дисертационния труд на докторант Мая Симеонова Иванова за присъждане на научната и образователна степен „доктор“

на тема

„Държавният туризъм и изграждането на социалистическия образ и стереотип на „българското“. „Балкантурист“: запазената марка на НРБ“

Темата за развитието на националния туристически бранд през социализма – за онова, което направи България разпознаваемо място за почивка, свързано с конкретни преживявания, спомени и представи, и създаде нейното „лице“ пред света и атрактивен образ, свързан с природни дадености, култура и качество на услугите, е безспорно отлично изнамерена област за историческо изследване.

Дисертационният труд на Мая Иванова е сполучлив опит в тази изследователска област. Темата предполага отговори на важни въпроси за същността на близкото минало и не само запълва една чувствителна празнота в недалечната ни история, но и е в състояние да повдигне нови и нови въпроси, с което да отключи хоризонти за бъдещи изследвания. Тя е разположена в дебата за социалистическото наследство в България в историческата наука и несъмнено ще обогати тези дискусии.

Дисертацията обхваща 266 страници, като включва увод, три глави и заключение, източници и ползвана литература, както и приложение от диаграми и таблици, които сполучливо онагледяват динамиката в изследваната област на развитието на туризма в България.

Структурата на дисертационния труд постига успешен баланс между разказа за институциите в първа глава и световите на големите колективни участници – чуждестранните туристи (втора глава) и на българските участници – в трета глава.

Именно разкриването и съпоставянето на основните гледни точки на различните участници е една от основните цели на дисертационния труд – опознаването на

преживяванията на чуждите туристи, както и на българите – като участници-туристи, като ръководители на институции и обслужващ персонал, като наемодатели на квартири, или – като агенти на ДС. Това се прави за първи път. Във фокуса на изследването е преди всичко „Балкантурист“ и неговата дейност на българското Черноморие. Авторката е ползвала обширна и разнообразна документална база – архивни фондове на Политбюро и ЦК на БКП, на ресорните министерства, на „Балкантурист“, на Кореком, на Комисията по разкриване на досиетата на Държавна сигурност (КРДОПБГДСРСБНА) и други източници.

В увода на дисертационния труд, Мая Иванова сравнително накратко очертава историята на българския черноморски туризъм преди 9. септември 1944 г. , като правилно посочва, че липсва цялостно изследване по тази тема.

Първа глава на дисертационния труд – „Изграждане и развитие на българския международен туризъм“ обхваща 80 страници. Авторката проследява появата, развитието и масовизацията на държавния туризъм, като достига до основния извод за неговата модернизираща роля. Като разглежда това развитие от позицията на институциите – главно БКП и предприятието „Балкантурист“, Мая Иванова отговаря на въпроса как и защо започва да се развива туризъм, как той се вписва в плановата икономика, какви са неговите стопански параметри. На базата на богата фактология, авторката изгражда интересен и подробен разказ за историята на бързия напредък на курортните комплекси „Златни пясъци“, „Слънчев бряг“, „Албена“ и други и очертава модернизиращото въздействие на туризма, както на микро ниво – за отделните селища на крайбрежието, така и изобщо за страната.

Втора глава - Българската „Ривиера“ е в обем от 72 страници и очертава профила на чуждестранния турист, идващ от Запада или от социалистическите страни, както и картината на неговия престой в черноморските курорти, доколкото може да се съди по различни източници, отзиви, публикации и преди всичко от архивите на Държавна сигурност. Мая Иванова проследява организацията на работата по туристическите посещения, която се извършва зад граница. Тази част е особено ценна. Тя разкрива в

подробности технологията на тази дейност и нейните промени, основаването на фирми зад граница – особено ролята на фирми като „Балканхолидейз“, „Транлитекстурс“, „Туризм е травай“ и др., и сложните взаимоотношения на посредниците с местните и чуждестранни партньори. Проследява се създаването и на отделни курортни комплекси за чуждестранни туристи, какъвто например е „Русалка“. Интерес представляват и отзивите за качествата на българския туристически продукт според чуждестранните гости, в основни линии неспособен да надскочи нивото на незадоволителното обслужване и снабдяване в десетилетията на своето съществуване.

Трета глава на дисертационния труд – „Прозорецът към Запада“ е в обем от 68 страници и е посветена преди всичко българските участници. Очертан е процесът на професионализиране на туристическото обслужване, но освен професионалните групи, са разгледани и колективните образи на непрофесионалните участници – хазаите на квартири, т. нар. „гларуси“, търсачите на валута и други. Тази глава в най-голяма степен разкрива амбивалентното отношение на българските участници към чуждестранните туристи, изразяващо се от една страна, в желание за контакт и „преклонение“ пред идващото иззад Желязната завеса, а от друга страна – в недоверие и подозрителност. Забележителни са несръчните опити на властта да овладее целия спектър на културния допир и да се справи с влиянието на различни подозрителни за нея групи като „хипари“, „нудисти“ и т.н., разглеждани като опасни носители на разложително въздействие върху българската младеж.

В заключение Мая Иванова стига до извода, че въпреки периферния си статут, туризмът в годините на социализма трайно променя облика на българското Черноморие. Разкрито е амбивалентното значение на това идеологически „чуждо“ чуждестранно присъствие в българското пространство.

Успехът на международния туризъм, който според авторката се постига въпреки, а не поради режима, се дължи и на натиска на присъствието на чуждестранните туристи, чийто брой достига до 2, 7 млн. в края на периода – и ги превръща в културен мост между двата режима. Тук мисля, че би могъл да се добави и сравнителният аспект, който

да съпостави тези постижения спрямо някои други – главно съседни – социалистически страни със сходни условия, както и повече да се открие мястото на културния компонент

Дисертационният труд на Мая Иванова е сериозен опит в търсене на мястото на туризма като една различна индустрия в България във времето на социализма. Би било добре тя да стане достояние на по-широк кръг читатели, като бъде допълнена със снимков материал и публикувана.

Авторефератът отразява по подходящ начин основните положения на дисертационния труд. Авторката е представила две статии по темата на дисертацията, които са под печат.

Дисертацията на Мая Иванова е написана живо, ясно, разбираемо, разказът поддържа добър темп и задържа вниманието на читателя. С интересните данни, които привежда, както и с точно формулираните заключения и изводи, дисертационният труд притежава качествата да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Благоевград

12. 09. 2016 г.

доц. Кристина Попова